

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Шапарь Людмили Володимирівни «Насіннева продуктивність сортів ріпаку озимого залежно від строків сівби та норм висіву в умовах Південного Степу України», що представлена на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук за спеціальністю 06.01.05 - селекція і насінництво

Актуальність теми. Ефективним шляхом підвищення продуктивності ріпаку озимого є введення в практику сільськогосподарського виробництва високоврожайних сортів. Прискорення впровадження нових вітчизняних сортів ріпаку озимого стримується недостатньою кількістю високоякісного посівного матеріалу. Тому, відпрацювання технологічних способів прискореного відтворення сертифікованого насіння нових сортів є актуальним завданням наукових досліджень. Швидке та якісне розмноження насіння дозволить виробництву використовувати переваги нових сортів у підвищенні потенційної продуктивності, стійкості до біотичних і абіотичних чинників. Але для цього необхідне відпрацювання технологічних заходів прискореного відтворення сертифікованого насіння нових сортів.

Строки сівби, норми висіву ріпаку озимого є важливими елементами технології вирощування кондиційного насіння, від яких залежить ріст і розвиток рослин культури. Особливого значення набувають дослідження насінневої продуктивності ріпаку озимого агроecологічних умовах Південного Степу, де кліматичні умови не сприяють гарантованому виробництву насінневого матеріалу.

Представлена дисертаційна робота присвячена комплексному вивченню реакції нових сортів ріпаку озимого на строки сівби та норми висіву, що сприяло збільшенню отримання високоякісного кондиційного насіння.

Проведені наукові дослідження протягом 2012-2015 рр. виконані відповідно до завдань тематичного плану Інституту зрощуваного землеробства НААНУ за державною програмою наукових досліджень: «Теоретичні основи селекції сортів і гібридів олійних культур, науково-методичні засади насінництва та технології їх виробництва».

Завдання 12.03.0017.11 «Удосконалити технологічні заходи вирощування насіння озимого ріпаку в умовах півдня України (№ державної реєстрації 0111U002688).

Метою досліджень було з'ясувати особливості формування продуктивності та урожайності кондиційного насіння сортів ріпаку озимого залежно від біологічного потенціалу досліджуваних генотипів, строків сівби та норм висіву в умовах Південного Степу України на зрошуваних землях.

Аналіз одержаних, Шапарь Людмилою Володимирівною, результатів досліджень показує, що вони мають наукову новизну і практичне значення.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше в зрошуваних умовах півдня України встановлені особливості росту та розвитку сортів ріпаку озимого та їх насіннева продуктивність за різних строків сівби та норм висіву, встановлено вплив досліджуваних факторів на фотосинтетичний потенціал, визначено вплив на врожайність кондиційного насіння структурних елементів продуктивності.

Визначено динаміку зміни коефіцієнту розмноження насіння залежно від агротехнологічних чинників та генетичних особливостей сортів.

Удосконалені окремі елементи технології вирощування сортів ріпаку озимого, що надало можливості збільшити врожайність насіння, вихід кондиційного насіння та підвищити коефіцієнт розмноження перспективних сортів, адаптованих до умов Південного Степу.

Практична і методична значущість. За результатами проведених досліджень розроблені і опубліковані «Науково-практичні рекомендації з технології вирощування насіння ріпаку озимого в умовах зрошення Південного Степу України».,

Визначено оптимальний строк сівби та норму висіву, що гарантовано забезпечать високу врожайність, вихід кондиційного насіння та високий коефіцієнт розмноження сортів ріпаку озимого. Запропонована удосконалена технологія вирощування насінневої продуктивності для сортів Сенатор Люкс. Анна, Черемош. Рекомендована технологія пройшла перевірку в ДПДГ

«Асканійське» Херсонської області на площі 100 га та ДПДГ «Каховське» Херсонської області на площі 50 га.

Проведені дослідження відзначаються високим методичним рівнем проведення досліджень і статистично доказовими відмінностями варіантів експериментальних даних, на основі яких сформульовано достовірні наукові положення, висновки і рекомендації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. В дисертаційній роботі наведено результати досліджень з встановлення максимальної насінневої продуктивності та виходу кондиційного насіння у сортів ріпаку озимого залежно від строків сівби та норм висіву в умовах Південного Степу. В середньому за 2013-2015 рр. максимальний врожай насіння було отримано за сівби у першу декаду вересня у сорту Антарія - 2,58 т/га з нормою висіву 1,1 млн. шт. га. Серед факторів, що вивчались у даному досліді переважний вплив на формування насінневої продуктивності та виходу кондиційного пасіння мав строк сівби у першу декаду вересня, дольова частка якого становила 73,3%, сортів - 16,2%, норми висіву - 0,5%.

Найбільший вихід кондиційного насіння 2,13 т/га отримано у сорту Антарія за сівби у першу декаду вересня з нормою висіву 1,1 млн. шт.га. Серед досліджуваних сортів ріпаку озимого спостерігається зниження урожайності та виходу кондиційного за сівби у більш пізні строки сівби. Мінімальний показник урожайності -1,66 т/га та вихід кондиційного насіння - 1,23 т/га за пізнього строку сівби при нормі висіву 0,9 млн. шт./га спостерігався у сорту Черемош. При вирощуванні сорту Антарія на насіння в умовах півдня України найбільша насіннева продуктивність з найбільшим виходом кондиційного насіння та коефіцієнтом розмноження можлива при сівбі у першу декаду вересня з нормою висіву 1,1 млн. шт./га.

В цілому всі заплановані дослідження виконано в повному обсязі на високому науково-методичному рівні. Одержані результати обґрунтовані, систематизовані, статистично оброблені. Описання, аналіз та узагальнення експериментального матеріалу виконані з урахуванням наявної наукової

інформації. Дисертація виконана за продуманим планом з використанням сучасних методів досліджень. Усі розділи дисертації є повними, закінченими з обґрунтованими висновками, які витікають з результатів досліджень. Загальні висновки відображають експериментальні дані дисертації і свідчать про глибокий аналіз отриманих результатів.

Обсяг і повнота опублікованих матеріалів досліджень. За результатами досліджень опубліковано 27 наукових праць, у тому числі 6 статей у фахових виданнях України, 2 статті у закордонних виданнях, 16 матеріалів конференцій, тез та статті в інших наукових виданнях, 1 методичні рекомендації, 2 патенти.

Дисертацію написано українською мовою, аргументовано, логічно, доступно до читання. Автореферат дисертації відображає в стислому вигляді зміст дисертації, результати дослідів, висновки і практичні рекомендації.

Проте, в процесі ознайомлення з дисертацією, виникло ряд зауважень, запитань та побажань.

1. У вступі:

- До завдань внесено визначення біоенергетичних показників сортів ріпаку. Проте, для насінневих посівів це питання стоїть не на першому плані, а основний показник - економічна ефективність вирощування насіння.

-В практичному значенні роботи бажано було б зробити посилання на Акти впровадження, які є в додатках.

2. У першому розділі розширений аналіз господарського значення та біологічних особливостей, проте обмежений огляд літератури з насінництва ріпаку та селекційних досягнень.

3. У розділі 2:

-- Чому було обрано для досліджень ці сорти, а не інші?

-- Дослідження проводились в умовах зрошення. То чому проводили тільки передпосівний полив, а не проводили вегетаційні поливи?

4. У розділі 3:

--Табл.3.2 наведено густоту стояння рослин після перезимівлі. У деяких сортів густина стояння за норми висіву 1.3 млн. шт./га навіть менша за норми

висіву 0,9 та 1,1 млн. шт./га. Бажано було б більш детально обґрунтувати це явище.

- - Наведені в дисертації дані про кількість листків та діаметр кореневої шийки свідчать про суттєвий вплив на цей показник генотипу сорту та досліджуваних факторів. Проте не вказано на оптимальні параметри цих показників на зимостійкість сортів.

-- Повторюється методика добору рослин з ділянки для визначення їх зимостійкості, а також вміст цукру в корінні ріпаку озимого (с. 81). Ця інформація була вже представлена в розділі описання методики.

- На сторінці 85 відмічено, що генотипи сортів ріпаку озимого не мали впливу на перезимівлю рослин, але їх показники різняться за відсотками перезимівлі (від 59,3 до 66,6%).

5. У розділі 4:

- На сторінці 86 показано, що нестача опадів у квітні - травні негативно впливала на морфо-фізіологічні показники. Дослідження проводились в умовах зрошення, то чому не проводили вегетаційні поливи?

- За результатами досліджень бажано було б зробити висновки про залежність морфо метричних показників та урожайності насіння сортів.

6. У розділі 5:

- Кількість бур'янів на обліковій ділянці не завжди визначає їх шкодочинність. Тому, для детального визначення шкодо чинності необхідно було б провести їх суху масу.

- Ріпак озимий та ярий значно пошкоджується шкідниками. В дисертації не вказано чи були встановлені відмінності в ушкодженні шкідниками залежно від строків сівби та сортової реакції.

7. У розділі 6:

- Таблиця 6.1 перевантажена цифровим матеріалом. Бажано було зменшити розрядність за більшістю показників.

- Необхідно вказати яку категорію насінневого матеріалу отримували.

Дещо надмірно проведені аналізи за вмістом жиру та протеїну, адже основна продукція насіннєвий матеріал.

8. У розділі 7:

- Аналізу показників енергетичної ефективності відведена надмірна увага, адже основні результати досліджені зосереджені на отриманні кондиційного насіннєвого матеріалу і отриманню умовно чистого прибутку.

Загальний висновок. Не зважаючи на зауваження та побажання, дисертаційна робота Шапарь Людмили Володимирівни «Насіннєва продуктивність сортів ріпаку озимого залежно від строків сівби та норм висіву в умовах Південного Степу України», що представлена на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук за спеціальністю 06.01.05 - селекція і насінництво, представляє закінчену наукову працю і відповідає вимогам, щодо кандидатських дисертацій за спеціальністю 06.01.05 - селекція і насінництво, та відповідає пункту 11 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р.

Враховуючи актуальність, наукову новизну і практичну цінність роботи, впровадження у науковий процес, вважаю, що автор роботи заслуговує присудження наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук.

Офіційний опонент,

доктор сільськогосподарських наук,
професор, заслужений працівник освіти
України

ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»,
Завідувач кафедри рослинництва,
генетики, селекції та насінництва

В.В. Базалій

Підпис професора В.В. Базалій, засвідчую.

Завідувач відділу кадрів
м. Херсон, 09.11.2017 р.

Ю.В. Яворська